

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

**АРХЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
2015**

КИЇВ * 2016

УДК 904(477)
ББК Т4(4УКР)2/4я43
А-87

Головний редактор
БОЛТРИК Юрій Вікторович, канд. іст. наук

Редакційна колегія
БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, д-р іст. наук
ГОРБАНЕНКО Сергій Анатолійович, канд. іст. наук
ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, д-р іст. наук, проф.
ІВАКІН Гліб Юрійович, член-кореспондент НАН України, проф.
КРИЖИЦЬКИЙ Сергій Дмитрович, член-кореспондент НАН України
КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, канд. іст. наук
МОЦЯ Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.
ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, д-р іст. наук, проф.
ПОТЄХІНА Інна Дмитрівна, канд. іст. наук
СКОРИЙ Сергій Анатолійович, д-р іст. наук, проф.
СУПРУНЕНКО Олександр Борисович, канд. іст. наук
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, д-р іст. наук, проф.
ЧАБАЙ Віктор Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

*Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України*

Прийом матеріалів:
Польовий комітет ІА НАН України
просп. Героїв Сталінграда, 12
м. Київ 04210
тел. (044) 254-11-37, 254-11-66
факс (044) 418-33-06

*Виходить за підтримки
ВГО «Спілка археологів України»*

А-87 Археологічні дослідження в Україні 2015. — К.: Стародавній Світ, 2016. — 272 с.
ISBN 978-966-2608-32-8

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

УДК 904(477)
ББК Т4(4УКР)2/4я43

В оформленні обкладинки використано фото городища Червоний Маяк на Херсонщині і знахідок із нього; фото *О.С. Дзюладзе*

ISBN 978-966-2608-32-8

© Інститут археології НАН України, 2016
© Автори статей, 2016

Редактор: *І.В. Черновол*; оформлення обкладинки: *А.В. Панікарський*; верстка: *С.А. Горбаненко*

ПП «Видавництво «Стародавній Світ»
тел.: (044) 599-34-43
e-mail: books@ancientry.org
www.ancientry.org

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3991 від 24.02.2011 р.

Підписано до друку 16.12.2016 р. Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Ум. друк. арк. 32,3.
Тираж 300 прим. Зам. № 16-12.

щільно заповнена великими шматками глиняної обмазки, фрагментами кружальної кераміки та кістками тварин. Із заповнення об'єкта також походить фрагмент верхньої частини жорна.

На могильнику було досліджено 7 поховань: № 207—213. Усі вони були здійснені у простих прямокутних ямах, іноді — з заокругленими кутами. Поховання різнилися між собою за глибиною залягання: поховання № 208 і 209 залягали у шарі чорнозему, поховання № 210 і 211 — у прошарку між чорноземом та материком, поховання № 207, 212 і 213 — у материк. Поховання 207 було порушене у давнину. У якості супроводжувального інвентарю поховань були кружальні посудини, залізні ножі, бронзові двочленні фасетовані фібули та їхні фрагменти, роговий багаточастинний гребінь та фрагменти таких гребенів, залізна пряжка, скляні та сердолікові намистини, скляний напівсферичний келих з тонкими стінками, підвіски з мушлів морських моллюсків та з кісток тварин, фрагменти дерев'яних виробів з прикріпленими до них металевими деталями.

Поселення Війтенки II знаходиться на протилежному, північному схилі Козачої балки, на березі маленької річки (зараз — ставок) і було відкрито А.К. Дегтярем та В.П. Андриєнко разом з поселенням Війтен-

ки I у 1972 р. У 1975 р. О.Г. Дьяченко здійснив на ньому невеликі розкопки, що довели слабку насиченість його шару культурними залишками у порівнянні з поселенням Війтенки I. Тоді ж було відкрито залишки заглибленої споруди із слідами видобутку заліза (залізні криці).

Метою цього річного вивчення поселення за допомогою шурфування було відкриття нових комплексів пізньоримського часу для їхнього майбутнього вивчення, а також перевірка насиченості культурного шару поселення на усій його площі. Було закладено 9 шурфів (кожний розмірами 1 × 2 м) загальною площею 18 м². На площі шурфів № 1—4 була знайдена кераміка лише Нового часу, що відповідає існуванню тут хутора Маслов, який нанесено на мапах кінця XIX—XX ст. Шар на площі шурфу № 5 був насичений фрагментами черняхівських кружальних посудин. На рівні материка зафіксовано кут заглибленої споруди, яку буде досліджено у наступні польові сезони. На площі шурфу № 6 знайдено переважно кераміку Нового часу та декілька фрагментів кружальних посудин черняхівської культури. На площі шурфу № 7 знайдено лише один фрагмент неіндетифікованої кружальної кераміки. Шурф № 8 взагалі не дав ніяких знахідок, а на площі шурфу № 9 знайдено лише кераміку Нового часу.

К.В. Мизгін, М.В. Любичев

ДОСЛІДЖЕННЯ МОГИЛЬНИКА ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ БІЛЯ смт ЗАЧЕПИЛІВКА

Германо-Слов'янська археологічна експедиція Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна продовжувала дослідження могильника черняхівської культури біля смт Зачепилівка (Зачепилівський р-н, Харківська обл.).

Пам'ятка розташована за 2,5 км на північний захід від залізничної станції Зачепилівка на підвищенні (дюні), у заплаві правого берега річки Берестова. На момент її відкриття частина дюни була зруйнована піщаним кар'єром. Саме у піску, здобутому на цьому кар'єрі, у 2011 р. місцевим жителем Ю.О. Салом були виявлені окремі речі, про які повідомлено співробітникам експедиції. Впродовж 2012—2014 рр. на могильнику

було досліджено п'ять поховань (№ 1—5), у тому числі 1 кремація та 4 інгумації, а також дві ями. На жаль, попри заборону місцевої влади, восени 2014 — навесні 2015 р. несанкціонований видобуток піску в зоні могильника було продовжено, а велику частину могильника знищено. Саме тому одним із завдань досліджень став уважний огляд ділянок у зоні розробки кар'єру на предмет виявлення порушених поховань.

Загальна досліджена площа у 2015 р. склала 308 м² (всього за три роки розкопок — 525 м²). Крім дрібних фрагментів гончарних і ліпних посудин, у культурному шарі було виявлено п'ять залізних цвяхів, залізний ніж, фрагменти оплавлених скляних виробів тощо.

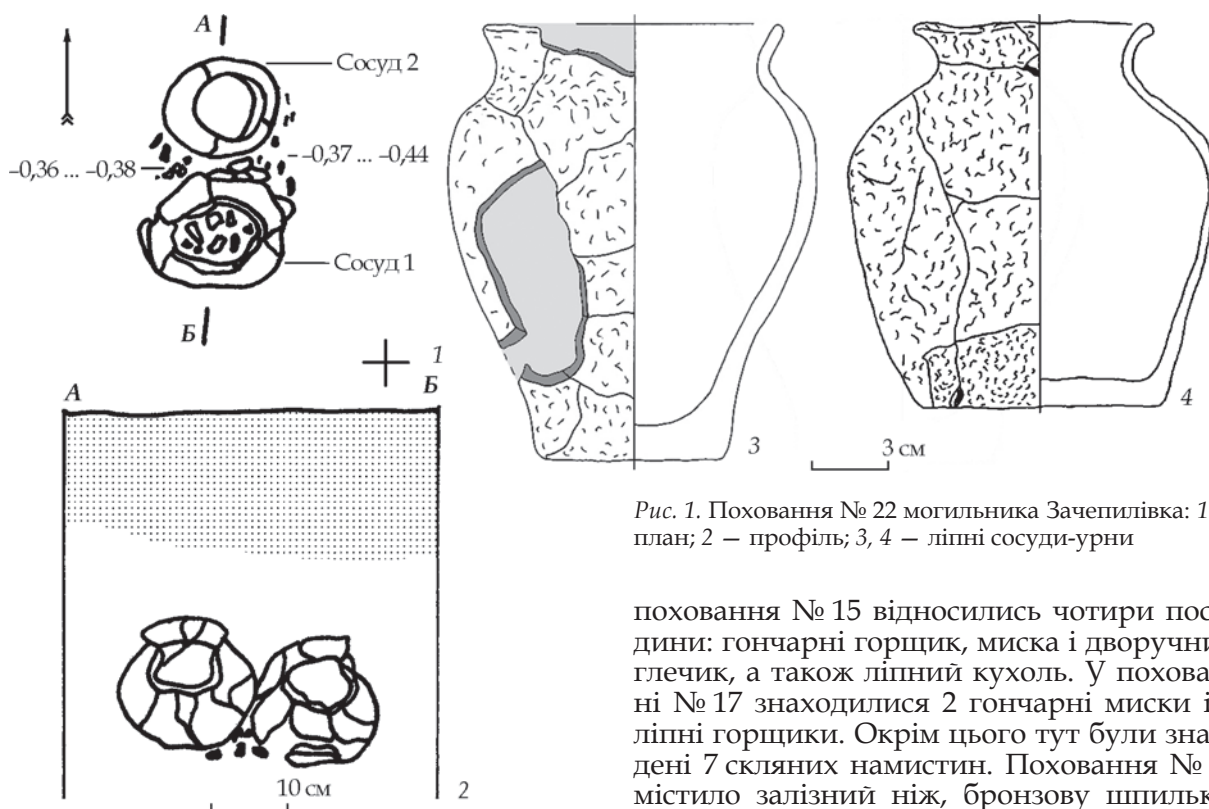

Рис. 1. Поховання № 22 могильника Зачепилівка: 1 – план; 2 – профіль; 3, 4 – ліпні сосуди-урни

поховання № 15 відносились чотири посудини: гончарні горщик, миска і дворучний глечик, а також ліпний кухоль. У похованні № 17 знаходилися 2 гончарні миски і 3 ліпні горщики. Окрім цього тут були знайдені 7 скляних намистин. Поховання № 23 містило залізний ніж, бронзову шпильку, бронзову пряжку, глиняне пряслице, мініатюрний ліпний кухоль і дві ліпні посудини (горщик і миску), а також шість скляних намистин.

Серед кремацій три були безурновими та дев'ять – урновими. Серед останніх особливо варто виділити поховання № 21 і 22. У похованні № 21 кальциновані кістки, разом з мініатюрним ліпним горщиком, розташовувалися в ліпному горщику-урні, а сама урна розміщувалась на фрагментах гончарного горщика та була перекрита фрагментами іншого гончарного горщика. Поховання 22 складалося із двох ліпних горщиків, встановлених впритул один до одного, в яких залягали кальциновані кістки.

Досить характерною особливістю могильника є велика кількість ліпного посуду в складі інвентарю поховань, що вирізняє його серед подібних досліджених пам'яток на території Харківської обл.

Слід зазначити, що внаслідок активної несанкціонованої розробки кар'єра існує загроза знищення пам'ятки. Тому максимальне прискорення подальших охоронних досліджень на ній є важливим і пріоритетним завданням експедиції.

Всього в цьому польовому сезоні на могильнику досліджено 19 поховань: 7 інгумацій та 12 кремацій (поховання № 6–24). З них залишки трьох поховань (№ 7, 8, 11) було виявлено та досліджено в стінці кар'єру або серед брил відколотого ґрунту.

Практично всі інгумації містили кістяки в дуже поганому стані, що пояснюється особливістю ґрунту, на якому розташовується пам'ятка (супісок). Зруйноване в давнину поховання № 6 містило два гончарні горщики, гончарні миску та келих, а також фрагменти рогового гребеня і залізного ножа. Поховання № 9 було зруйновано кар'єром на 2/3 і виявлено завдяки черепу та гончарній мисці, які виступали зі стінки кар'єра. Ймовірно, поховання мало багатий інвентар: від нього збереглася низка з 62 скляних намистин, бронзова підв'язна фібула з подвійним пружинним апаратом, дві гончарні миски і келих. До складу інвентарю поховання № 13 входили дві парні бронзові фібули з суцільним приймачем та ромбічною ніжкою, фрагмент рогового гребеня, три гончарні миски. До інвентарю